

Schoonebeek in het perspectief van het landschap

Cultuurhistorische analyse en visie ten behoeve van Structuurvisie centrum Schoonebeek

De landschapsanalyse en visieontwikkeling vond plaats in het kader van de Structuurvisie Centrum Schoonebeek en is verricht in opdracht van:

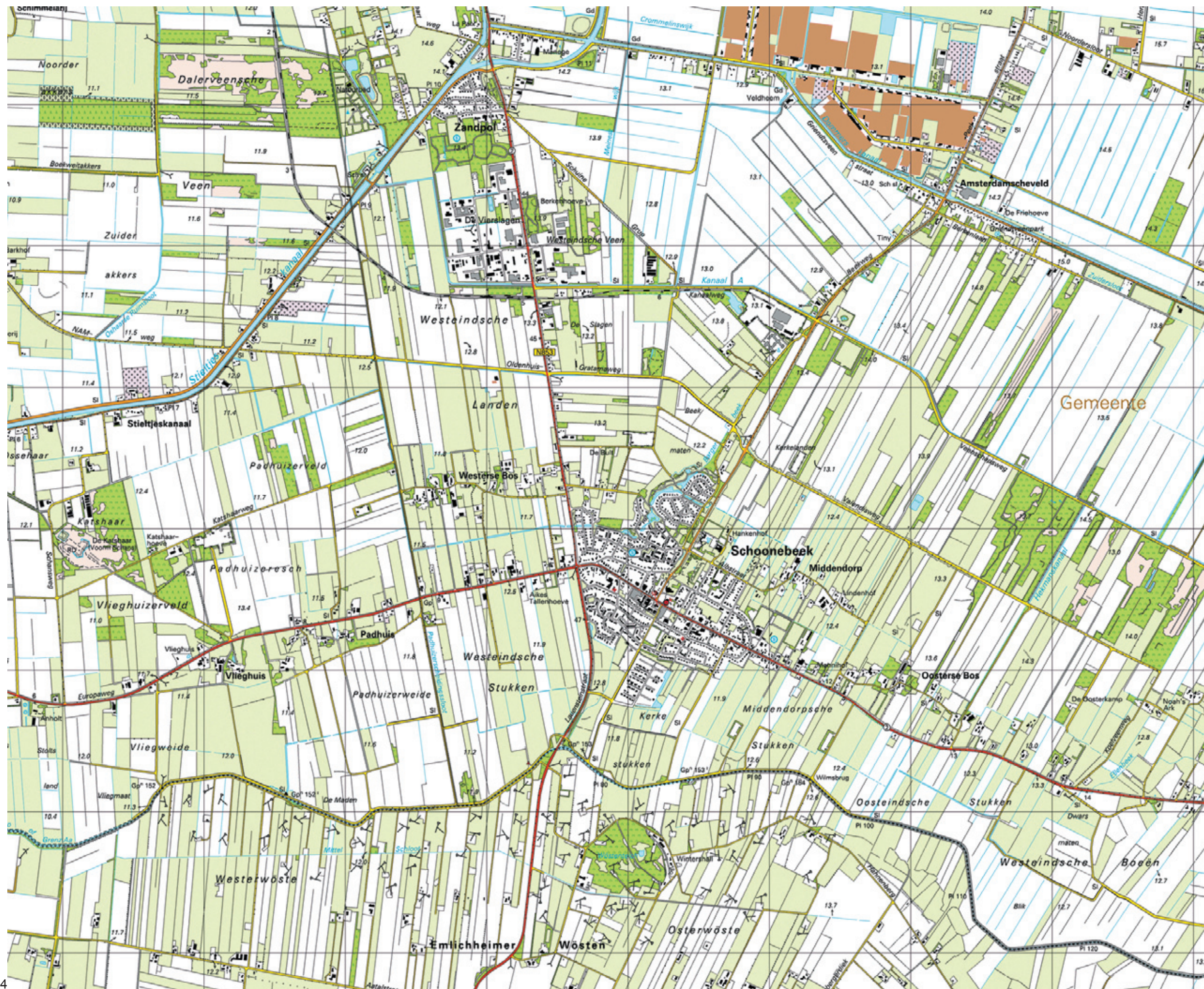
Gemeente Emmen, Afdeling ROI
Postbus 30001
7800 RA Emmen

De inventarisatie en analyse is verricht door:

H H v B
Adviesburo voor landschapsinrichting
Mw Drs Ing L.M. Scholtens
Hoogeveenseweg 21
9435 TC Bruntinge
Tel. 0593 552805

April 2012

1. Inleiding	5
2. Dorpsstructuur Schoonebeek in vergelijking met andere dorpsstructuren in Emmen	
2.1 Randveenontginning Schoonebeek	7
2.2 Esdorp Noordbarge	8
2.3 Randveenontginning Nieuw-Schoonebeek	9
2.4 Veenkoloniaal dorp Emmer-Compascuum	10
3. Cultuurhistorische en landschappelijke karakteristieken als inspiratiebron voor het centrumgebied	
3.1 Algemeen	10
3.2 Toepassingsmogelijkheden cultuurhistorische bebouwingstructuren	12
3.3 Toepassingsmogelijkheden cultuurhistorische wegenstructuren	14
3.4 Toepassingsmogelijkheden cultuurhistorische wegenstructuren	16

Impressie centrum Schoonebeek

Schoonebeek; restanten historische verkavelingstructuur en watergang op plaats voormalige Bargerbeek

1. Inleiding

Dit rapport is tot stand gekomen in het kader van de Structuurvisie centrum Schoonebeek.

Doel van het rapport is het maken van een analyse van en het vormen van een visie op de mogelijkheden om landschappelijke en cultuurhistorische karakteristieken mee te nemen in het centrumgebied van Schoonebeek.

In de analyse staat de, voor Schoonebeek specifieke, landschappelijke structuur centraal. Onder de landschappelijke structuur wordt verstaan de historisch gegroeide huidige ruimtelijke, visuele structuur. Hieronder valt de analyse van de (historische) aardkundige ondergrond en de landschappelijke eenheden, de wegen-, water-, bebouwing-, verkaveling- en groenstructuur van Schoonebeek en omgeving. De identiteit van een dorp wordt onder andere bepaald door de specifieke samenhang en kwaliteit van de verschillende deelstructuren. In hoofdstuk 2 wordt de cultuurhistorische landschappelijke structuur van Schoonebeek vergeleken met drie andere dorpstructuren, namelijk het esdorp Noordbarge, het jonge randveenontginningsdorp Nieuw-Schoonebeek en het veenkoloniale Emmer-Compasuum.

Vervolgens zijn in hoofdstuk 3 mogelijkheden geformuleerd voor de wijze waarop de specifieke landschappelijke en cultuurhistorische karakteristieken van Schoonebeek de ruimtelijke structuur van het centrum kunnen versterken. Na een totaalbeeld wordt nader ingegaan op de toepassingsmogelijkheden ten aanzien van de bebouwing-, de wegen- en de verkaveling/beplantingstructuur.

2. Dorpstructuur Schoonebeek in vergelijking met andere dorpsstructuren in Emmen

2.1 Randveenontginningsdorp Schoonebeek

Bebouwingstructuur historisch:

- Ontstaan in de periode 1250 – 1435 (1341 oudst bekende vermelding). Dit is vergelijkbaar met o.a. Westenesch en Zuidbarge.
- Unieke clustering: 1 dorp = 4 'losse' clusters (buurtschappen) met eigen namen. Clusters op zandkoppen gesitueerd. Hierdoor geen doorgaande bebouwingstructuur.
- Binnen cluster staat bebouwing (boerderijen) min of meer naast elkaar maar op verschillende afstanden tot elkaar. Cluster is een 'onregelmatig rijtje'.
- Meerdere gebouwen (kleine clusters) op één erf.
- Verschillende nokrichtingen en omvang gebouwen.
- Kerk en school geconcentreerd in 't Kerkeind (dus in 1 cluster)

Verkavelingstructuur historisch:

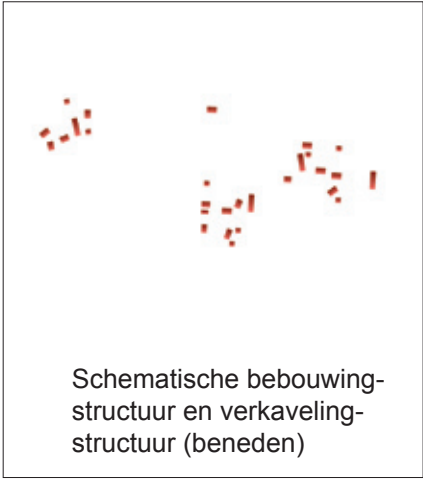
- Verkaveling loodrecht op verschillende bebouwingsclusters; sterke relatie bebouwingsstructuur en verkavelingstructuur.
- Verschillende liggingen (richtingen) clusters leidt tot verschillende verkavelingsrichtingen (= uniek)
- Breedte erf is uitgangspunt ontginning/verkaveling; individuele karakter ontginningswijze (recht van opstrek) van invloed op ruimtelijke structuur.
- Recht van opstrek zowel richting beek als veen leidt tot smalle strookverkaveling. Hierdoor zijn de grenzen van de erven c.q. bebouwingsclusters (met de daarop aansluitende verkaveling) kilometers zichtbaar in het veld. Smalle strookverkaveling zowel bij bouwland (veen) als weidegronden (richting beek)
- Alle ruimte in de clusters is verkaveld. Niet verkaveld (= gemeenschappelijke) ruimtes niet aanwezig in het recht van opstrek (in clusters).
- Gemeenschappelijke gronden liggen buiten de clusters (dus buiten opstrek): dit zijn de gemeenschappelijke weidegronden ten oosten dorp met de unieke booëexploitatie.

Wegenstructuur historisch:

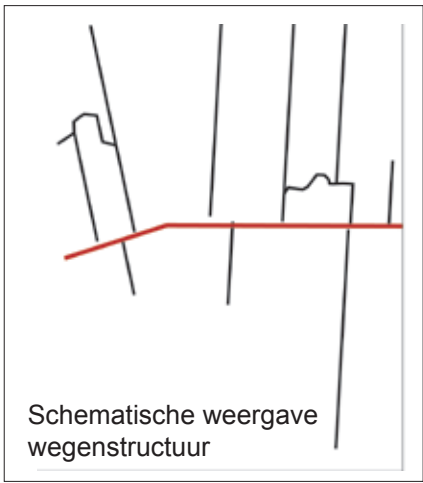
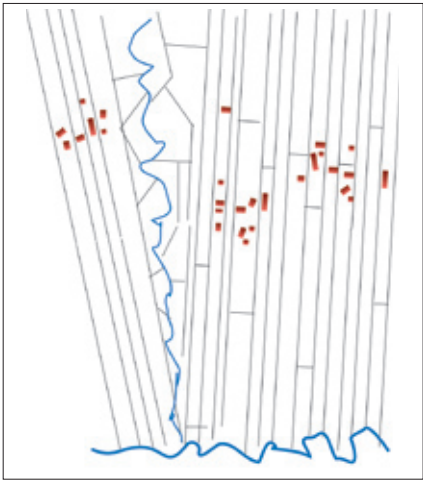
- De doorgaande hoofdweg (huidige Europaweg) loopt niet door drie van de vier buurtgemeenschappen. Alleen 't Kerkeind ligt direct aan deze weg.
- Er lopen veel (zand)paden vanaf de hoofdweg richting de bebouwing en/of het daarachter liggende veen. Richting beek is het aantal paden beperkt. Deze padenstructuur heeft een sterke samenhang met de verkavelingstructuur. De paden zijn vaak kavelgrenzen.
- Kerk en school liggen aan de hoofdweg in 't Kerkeind
- De meeste van de na WOII aangelegde weggetjes ten behoeve van de aardoliewinning (NAM) volgen de oude verkavelingstructuur.

Beplantingstructuur historisch:

- Er zijn bomenrijen en/of hagen vanaf de hoofdweg richting bebouwing aangeplant. De beplantingstructuur en verkavelingstructuur hebben een sterke relatie. Beplanting is tevens kavelgrens en/of begeleid 'kavelgrensweg'.
- Bij de bebouwing staan veel erfbosjes, hakhoutbosjes, houtwallen en/of boomgaarden. Hierdoor zijn 3 van de 4 clusters groene oases in het veld. 't Kerkeind is een groen cluster langs de hoofdweg.
- De beekdalgronden zijn relatief onbeplant. Alleen bij 't Kerkeind, ter hoogte van de bebouwing staan houtwallen, bomenrijen en/of hagen als kavelgrens. Maar ook daar loopt de beplanting niet door tot aan de beek.
- De bomenrijen langs de huidige Europaweg zijn relatief jong (ca. 1900) in vergelijking met de andere groenstructuren (ontstaan vanaf eerste bewoning in 1250 - 1400)

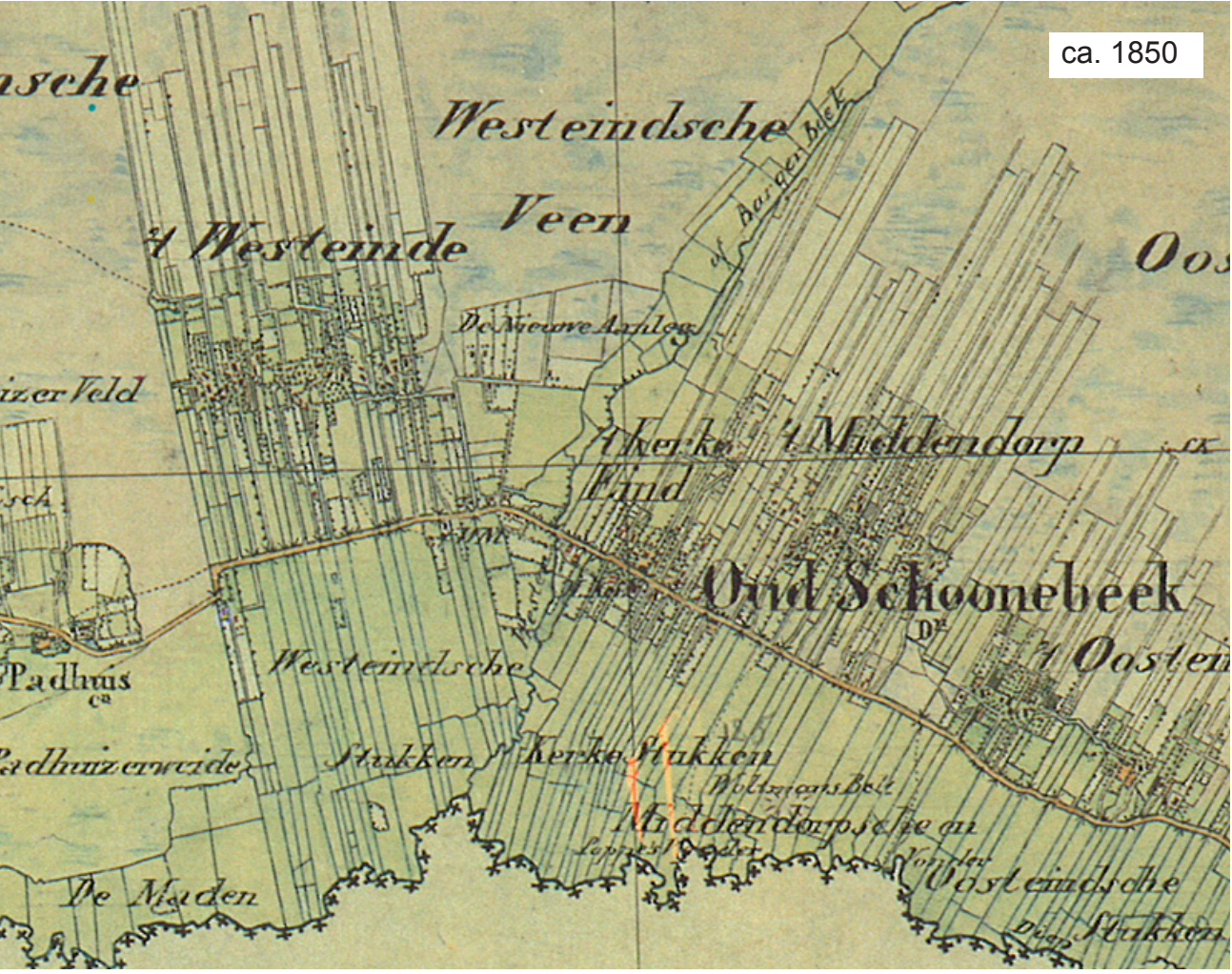
Schematische bebouwing-structuur en verkaveling-structuur (beneden)

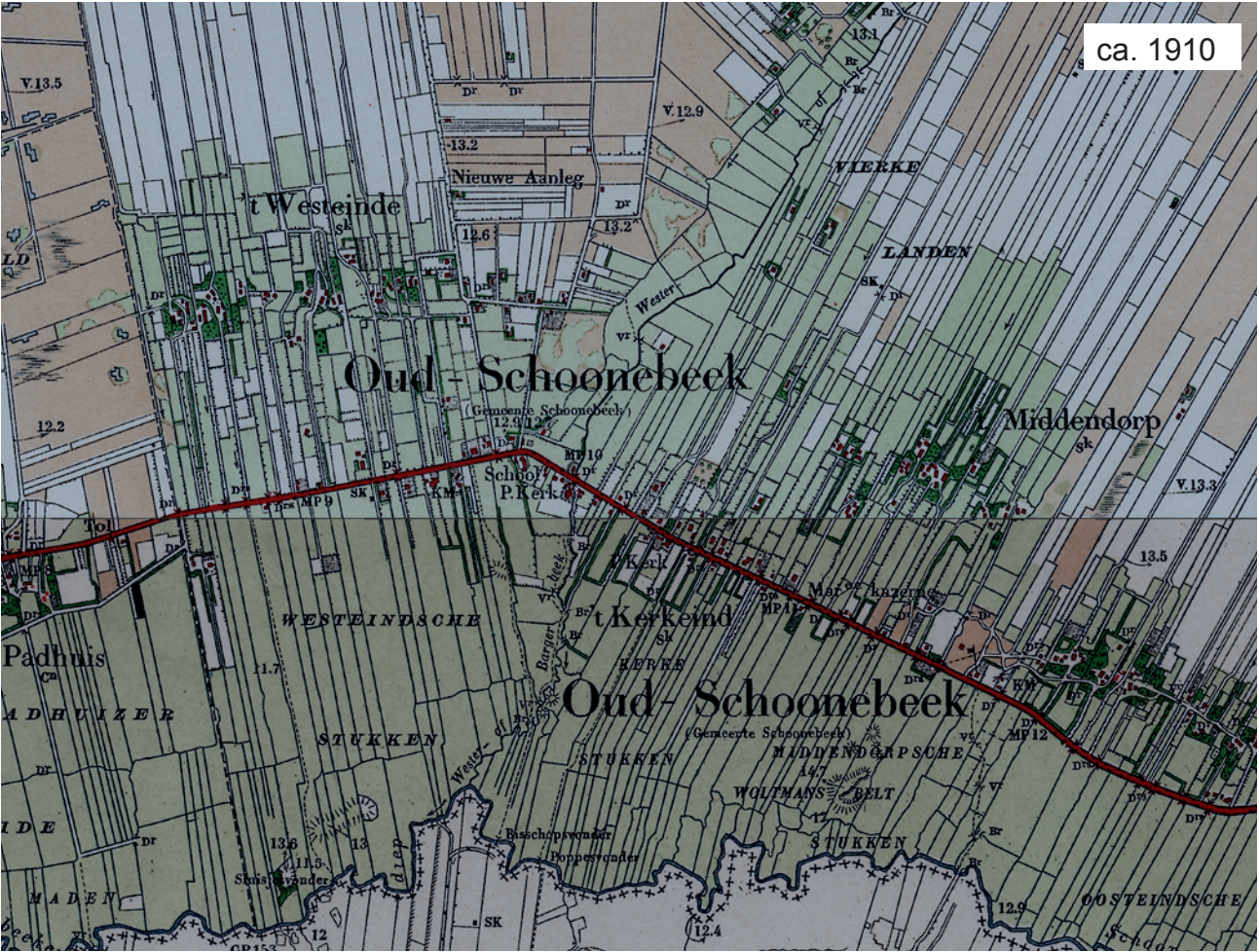
Schematische weergave wegenstructuur

Schematische weergave beplantingstructuur

ca. 1850

ca. 1910

Schematische weergave bebouwing-structuur (boven) en verkaveling-structuur (onder)

Schematische weergave wegenstructuur (boven) en beplantingstructuur (onder)

2.2 Esdorp Noordbarge

Bebouwingstructuur historisch:

- Ontstaan in de periode vanaf 10^e eeuw (Berghe eerst genoemd in 1381).
- Alle bebouwing gegroepeerd in het dorp. Dorp ligt op zandgrond (Hondsrug) op overgang hoog naar laag.
- Losse onregelmatige bebouwingstructuur; 'strooigoed'.
- Verschillende nokrichtingen en omvang gebouwen.

Verkavelingstructuur historisch:

- Blokvormige verkaveling bij bebouwing
- Meerdere niet-verkavelde ruimtes in het dorp: brinken = gemeenschappelijke ruimtes
- Smalle strookverkaveling buiten het dorp op bouwland (escomplexen) en/of beekdalgronden
- Geen recht van opsterk c.q. individuele ontginning vanuit het erf. Grote gemeenschappelijke (niet-verkavelde) gebieden zoals heidevelden rondom het dorp. Hierdoor geen relatie bebouwingstructuur en verkavelingstructuur omringende gebied. Dorp is 'oase'.

Wegenstructuur historisch:

- De paden en wegen hebben een spinnewebachtige structuur, waarbij paden en wegen vanuit het dorp richting andere dorpen, de es, de weidegronden en heidevelden lopen.
- De hoofdwegen lopen veelal van het dorp naar de omringende dorpen. In Noordbarge richting Emmen, Zuidbarge en Coevorden. Deze wegen zijn dan ook vaak als eerste verhard.

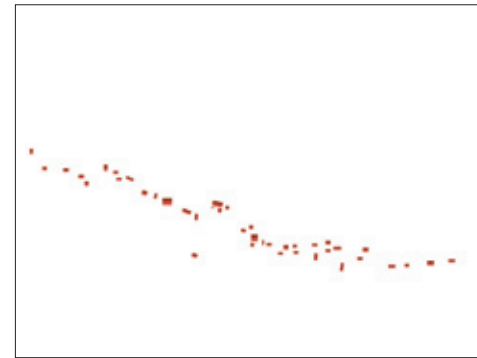
Beplantingstructuur historisch:

- Noordbarge kende elf en kent negen met bomen beplante driehoekige ruimten, de brinken.
- Langs de blokvormige kavels bij de boerderijen zijn bomenrijen en/of houtwallen aangeplant.
- Op de (voormalige) gemeenschappelijke ruimten nabij het dorp staan bosjes c.q.boomgroepen.
- Bij de boerderijen staan al dan niet solitaire bomen.

2.3 Randveenontginningsdorp Nieuw-Schoonebeek

Bebouwingstructuur historisch:

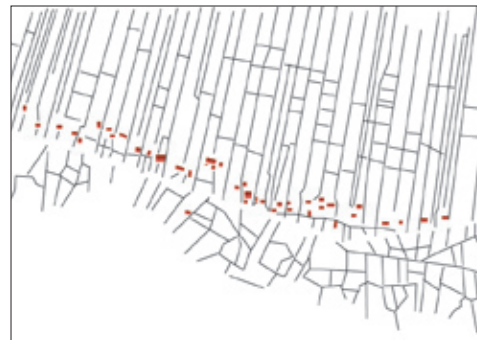
- Officieel ontstaan in 1805 (!) door verkoop/verhuur Schoonebeeker (veen)gronden aan Duitse boeren. Let wel: ca. 400 tot 550 jaar na Schoonebeek!
- Doorgaande bebouwingstructuur; 'losse' lintvormige structuur (verspringende rooilijn)
- Meerdere gebouwen op één erf.
- Verschillende nokrichtingen en omvang gebouwen

Schematische weergave bebouwingstructuur (boven) en verkavelingstructuur (beneden)

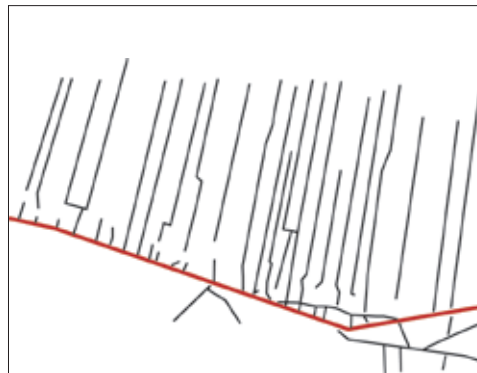
Verkavelingstructuur historisch :

- Verkaveling heeft min of meer waaivormige structuur. Verkavelingstructuur (stroken) wordt al op Hottingeratlas 1773 – 1794 weergegeven (zie kaart); dus al voordat het bebouwingslint aanwezig was.
- Smalle strookverkaveling alleen richting veen. Blokverkaveling op beekdalgronden. Hierdoor zijn de grenzen van de erven (met de daarop aansluitende verkaveling) alleen zichtbaar in het veen.
- Alle ruimte is verkaveld. Niet verkaveld (= gemeenschappelijke) ruimtes niet aanwezig in het dorp (geen brinken).

Wegenstructuur historisch:

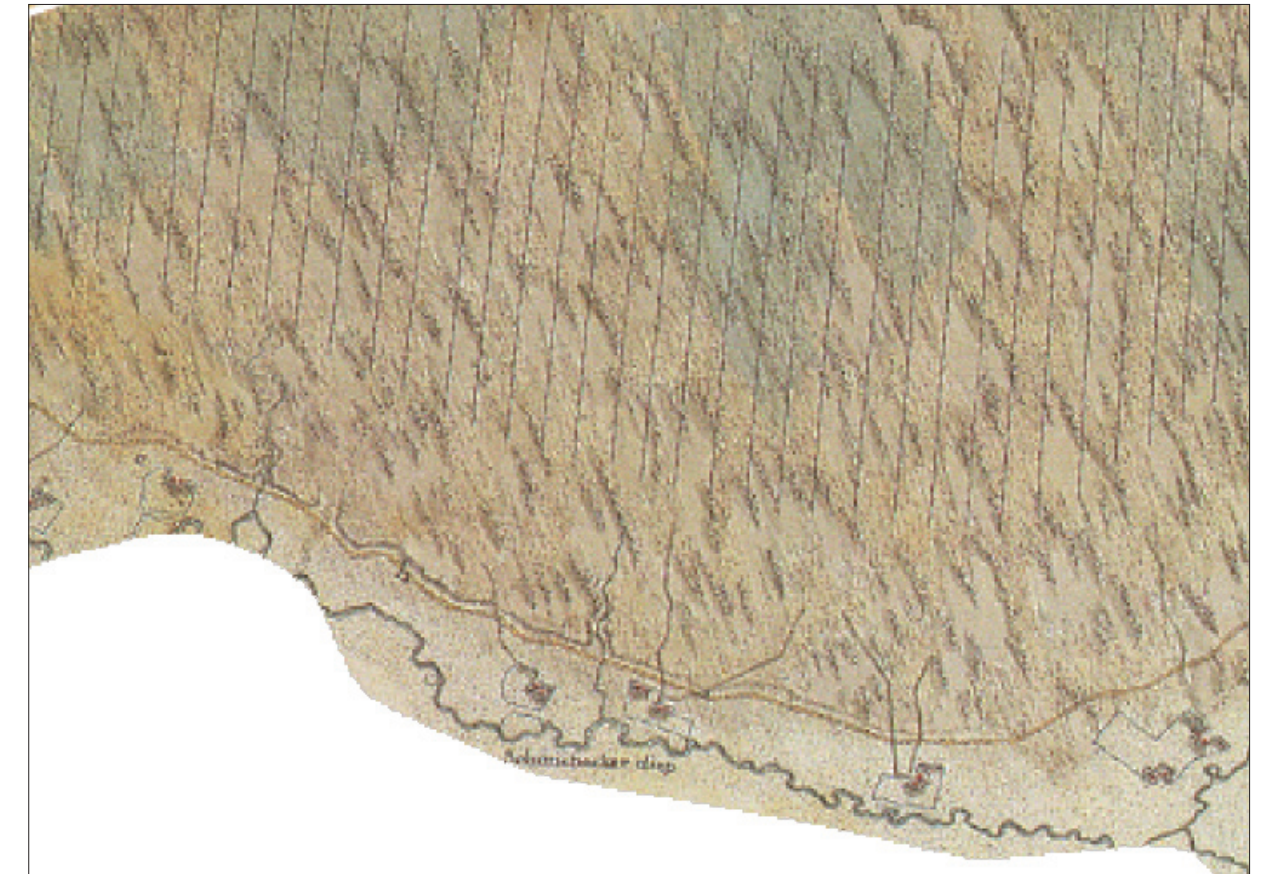
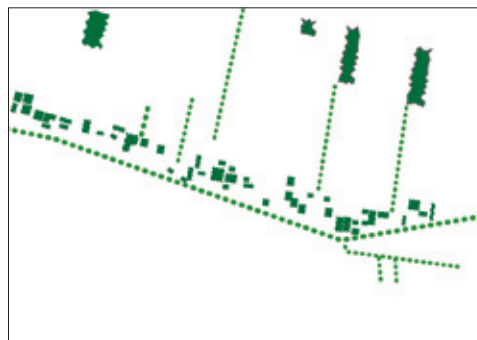
- De hoofdweg, de huidige Europaweg, was oorspronkelijk een pad richting booën. De bewoners van het latere Nieuw-Schoonebeek vestigden zich min of meer langs deze weg. Sinds 1905 is het een verharde weg.
- Vanaf de hoofdweg liepen veel (zand)paden richting de bebouwing en het daarachter liggende veen. Vooral op het veen volgt de padenstructuur de verkavelingstructuur.
- Oorspronkelijk is geen doorgaande verharde weg in noordelijke richting. Deze (Dordse weg) is rond 1930 aangelegd.
- Het aantal paden op de beekdalgronden is beperkter (o.a. richting voormalige booën)

Schematische weergave wegenstructuur (boven) en beplantingstructuur (beneden)

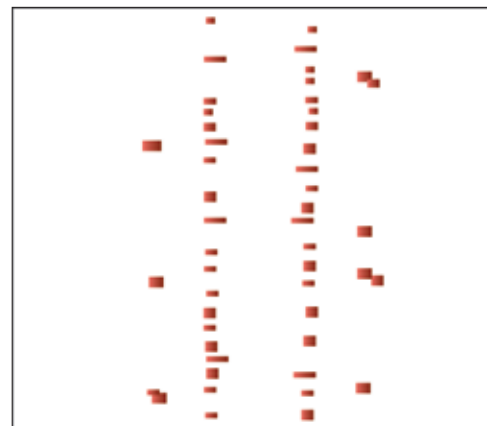
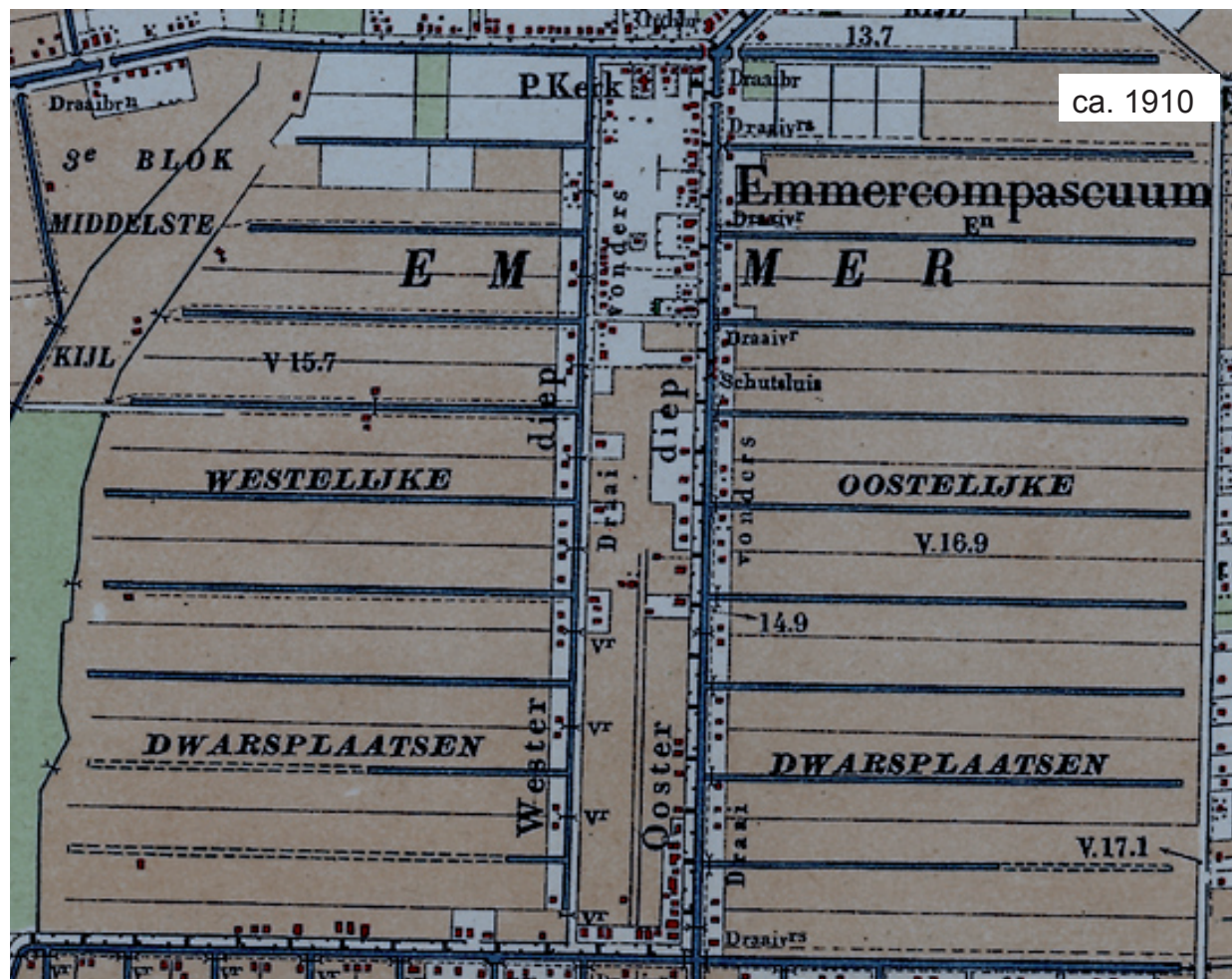
Beplantingstructuur historisch:

- De erf-, hakhoutbosjes en boomgaarden rondom de bebouwing zorgt voor een vrij dichte groen/rode zone tussen de hoofdweg en het veen
- Op het veen staan bosstroken. Her en der zijn bomenrijen en/of hagen als kavelgrens op het veen aangeplant.
- Enkele wegen op de beekdalgronden zijn beplant met bomenrijen. Voor het overige zijn de beekdalgronden onbeplant.
- De beplanting langs de huidige Europaweg is van vroegere datum als die in Schoonebeek. De kaart van 1850 geeft hier al beplanting weer (Schoonebeek niet)

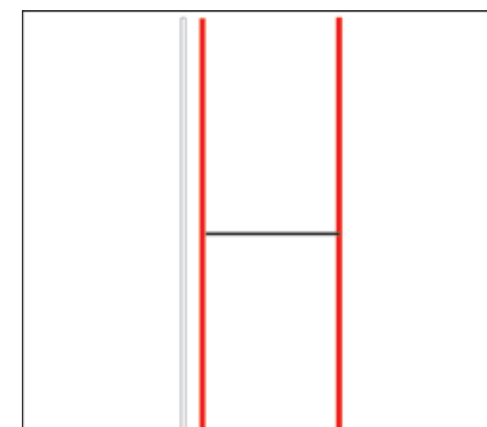
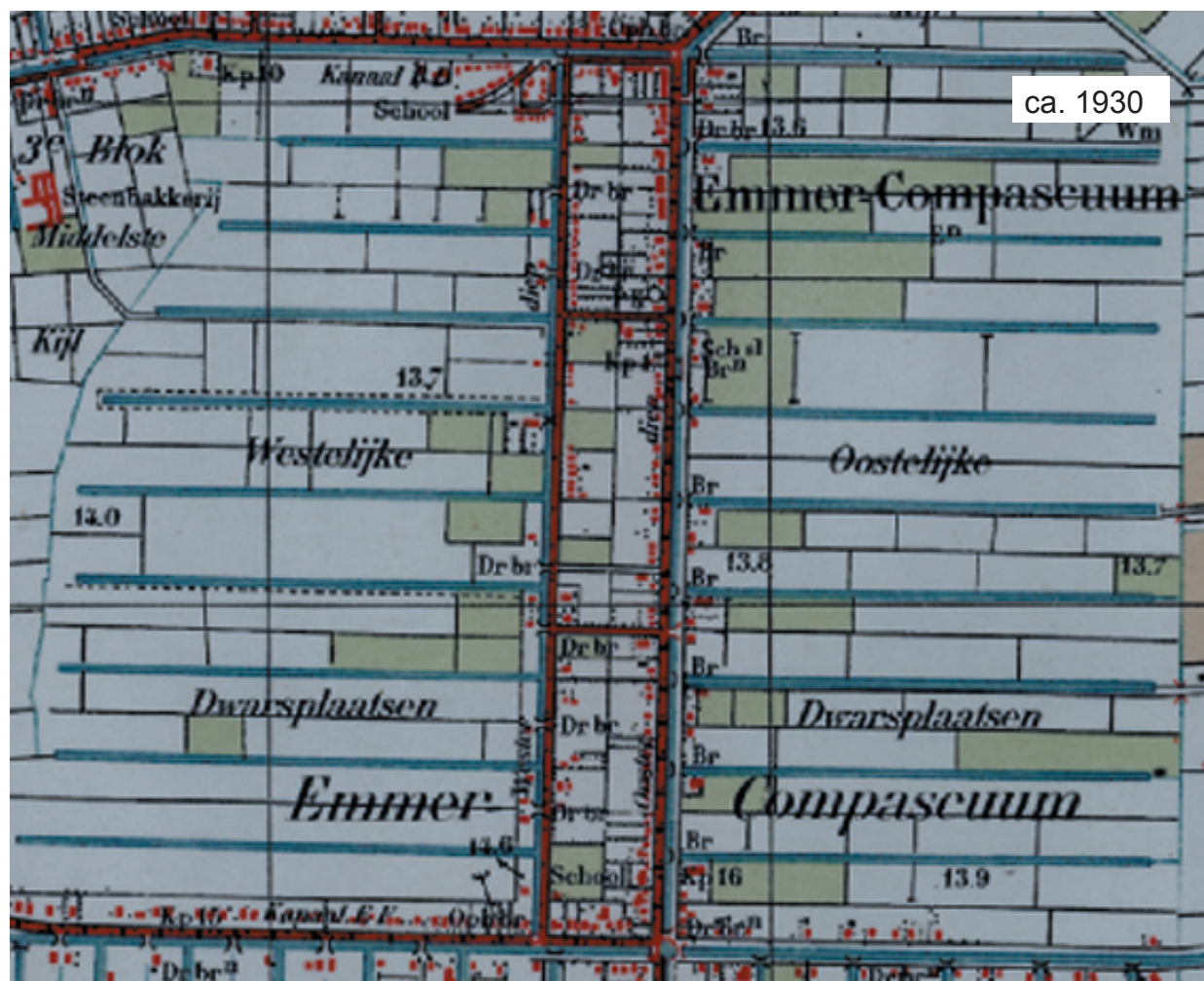
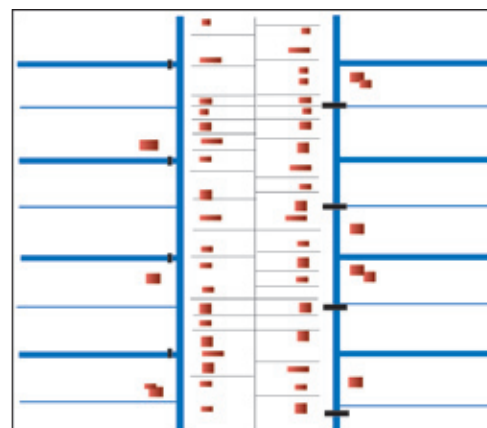

Hottingeratlas 1773 - 1794

Schematische weergave bebouwingstructuur (boven) en verkavelingstructuur (beneden)

Schematische weergave wegenstructuur (boven) en beplantingstructuur (beneden)

1.4 Veenkoloniaal dorp Emmen-Compasuum

Bebouwingstructuur historisch:

- Ontstaan in de periode van de grootschalige veenontginningen (dorp officieel in 1879 gesticht)
- Alles (bebouwing, wegen, beplanting, afwatering, verkaveling, beheer etc.) is vooraf ontworpen en vastgelegd in een Plan van Aanleg; ruimtelijke ordening pur sang.
- Emmen-Compasuum is ontgonnen door middel van het dubbel-kanaal systeem. Dit betekent de aanwezigheid van twee, op 200 of 220 meter afstand van elkaar, evenwijdig lopende kanalen.
- In het ontwerp is in het gebied tussen deze twee kanalen, de 'vooraf' genoemd, een nederzetting, een lintdorp, met burgerwoningen en voorzieningen gepland.
- De bebouwing van het lintdorp staat min of meer op één rooilijn (rechte rij).
- De 'voorkant' van de bebouwing is meestal gericht op het kanaal. Wel is vaak sprake van een grote variatie in hoogte, vorm, kleur en nokrichting. De mate van variatie verschilt van dorp tot dorp.
- De andere zijde van het kanaal wordt de landkant genoemd. Tijdens de vervening staan hier veenketen, de tijdelijke behuizing van de veenarbeiders (zie kaart 1910).
- Na de vervening, worden op ruime afstand van elkaar boerderijen op de kopeinden van de veenplaatsen gebouwd. Er is dus een groot contrast tussen de omvang en afstand etc. (de korrel) van de bebouwing langs de voorafkant en landkant
- Hoewel er verschillende boerderijtypen kunnen voorkomen, liggen de boerderijen meestal met het voorhuis aan de kanaalzijde en met de nok loodrecht op de as van het kanaal.

Verkavelingstructuur historisch:

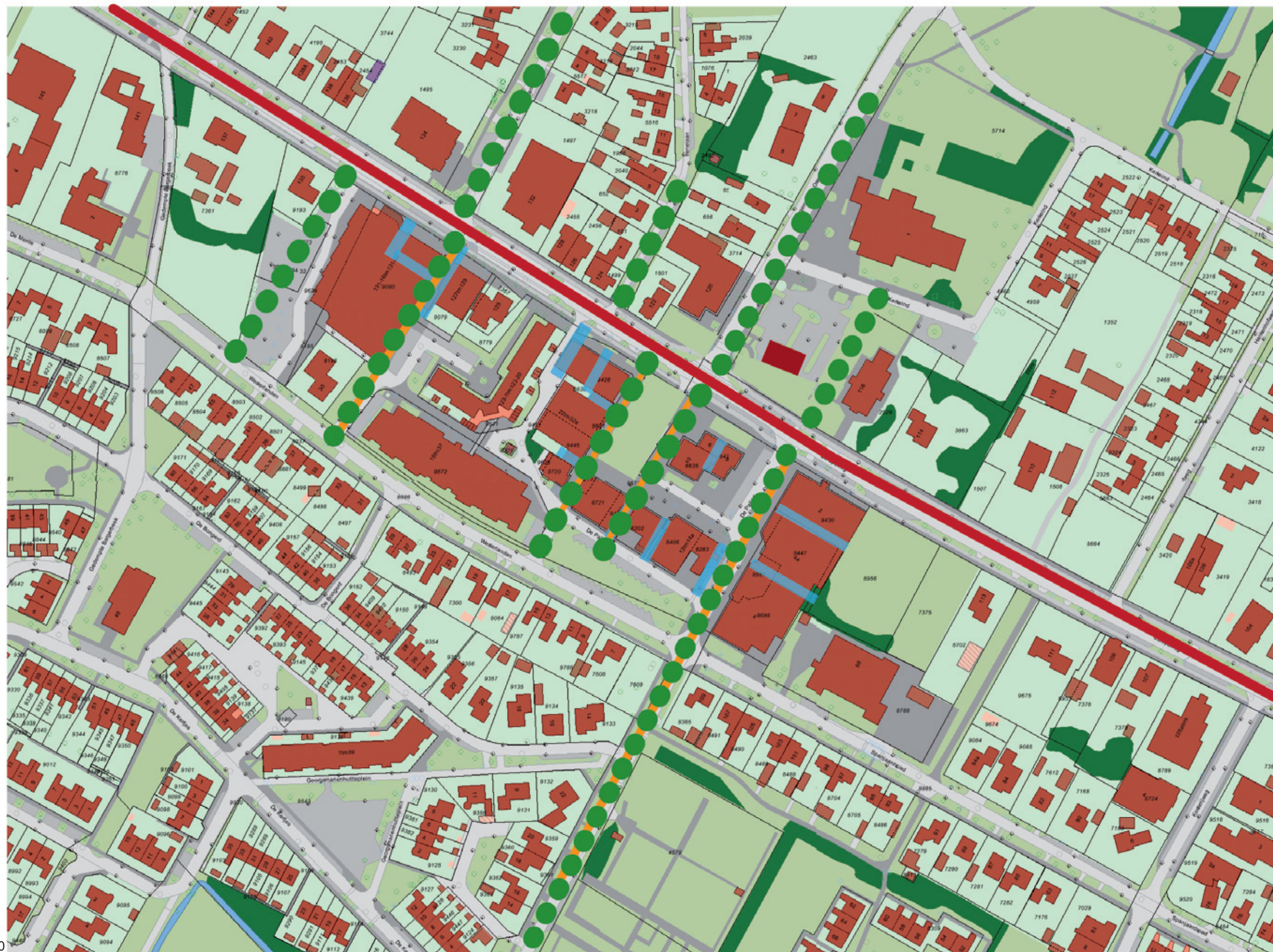
- Zoals vastgelegd in het Plan van Aanleg werden aan de landkant, loodrecht op het kanaal de hoofdwatgangen, de zogenoemde wijken, aangelegd. In de Gemeente Emmen is de afstand tussen twee wijken 200m. Tussen twee wijken, exact in het midden, loopt een smallere watgang, de zwetsloot. Soms zijn er loodrecht op de wijk en zwetsloot kleinere zwetslootjes gegraven. De verkavelingstructuur bestaat dus uit het zeer regelmatige patroon van wijken en zwetsloten.
- De verkaveling aan de voorafkant bestaat uit, in breedte variërende huiskavels loodrecht op de kanaal. De kavels zijn ongeveer 100 – 110m diep.

Wegenstructuur:

- De hoofd- c.q. doorgaande weg ligt aan de voorafzijde, de zijde met de burgerbebouwing, van het kanaal.
- Tussen beide linten met burgerbebouwing lopen enkele paden (loodrecht op hoofdwegen)
- De landkant met de boerderijen kan op twee manieren worden ontsloten In het eerste geval wordt het gebied tussen twee wijken ontsloten door een (draai)brug. Deze verbindt de landkant met de hoofdweg. In het andere geval werd er een pad c.q. ontsluitingsweg aan de landkant evenwijdig aan het kanaal aangelegd. Hier werden de draaibruggen over de wijken aangelegd. In beide gevallen zijn er dus nogal wat bruggen nodig.

Beplantingstructuur:

- De beplanting heeft voornamelijk een lineaire structuur; De beplanting, een bomenrij, staat of aan één of aan beide zijden van de hoofdweg aan de voorafzijde.
- De landkant kent van oorsprong geen wegbegeleidende beplanting. Hier overheerst het privégroen rondom de boerderijen het beeld.

't Kerkeind: structuren 1910 ge-
projecteerd op kaart 2005

Groene bolletjes: bomenrijen en/of
hagen

Rode blokjes: bebouwing

Groene dikke lijn: houtwal en/of
hakhout

Bargerbeek

Rode lijnen: wegen en/of paden

Dunne blauwe lijnen: verkaveling

Schoonebeekerdiep

3. De cultuurhistorische en landschappelijke karakteristieken als inspiratiebron voor het centrumgebied

3.1 Algemeen

Bij het Westeinde, tegenwoordig Westerse Bos genoemd, Middendorp en Oosteinde (Oosterse Bos) zijn de cultuurhistorische ontginningsstructuren nog duidelijk aanwezig en direct herkenbaar in het veld. Dat geldt zowel voor de bebouwing(structuren) als de verkaveling- en wegenstructuren en in mindere mate de beplantingstructuur (zie onderstaande kaart).

De dorpsuitbreidingen hebben vooral in het gebied van het voormalige 't Kerkeind c.q. rondom het huidige centrumgebied en omgeving plaatsgevonden. Hier zijn de historische ontginningspatronen buiten het dorp nog redelijk goed maar binnen het dorp minder herkenbaar. Hoewel misschien niet overal herkenbaar, zijn ze er wel. Zo zijn de volgende straten in en nabij het centrum cultuurhistorische kavelgrenzen of veldpaden van de Europaweg richting het Schoonebeekerdiep (zie ook kaart hiernaast):

Ten zuiden Europaweg: Liaslaan, pad zonder naam naast Café Restaurant Dorgelo, Kosterijweg, de lijn: pad zonder naam tussen Europaweg - Spanjaardspad - Kooikerlaan - Beekpunge, lijn Pallert - Kerkhoflaan, De Pallert voor winkels tot Westlanden, gedeelte van de Wingerd, pad naast C1000 (nu parkeerterrein). De Gedempte Bargerbeek is deels inderdaad de beek die daar is gedempt.

Ten noorden van de Europaweg: Norbruislaan, De Toeslag (loopt niet meer tot Europaweg), deel Goren, Hankenhofweg, pad zonder naam tussen Europaweg en Kerkeind, deel Kerkeind, deel Burgemeester Osselaan, stukje Irenelaan en Beatrixlaan. Een klein stukje van de Cristinalaan is de voormalige Bargerbeek.

Daarnaast zijn de meeste kavelgrenzen van de oude boerderijen, de begraafplaats, de kerk etc. die langs de Europaweg staan cultuurhistorische kavelgrenzen.

De herinrichting van het centrumgebied biedt dan ook kansen om deze cultuurhistorische ontginningsstructuren weer zichtbaarder te maken.

De kaart op pagina hiernaast geeft impressie van de mogelijkheden om deze cultuurhistorische patronen herkenbaarder te maken. Hierbij is zoveel mogelijk uitgegaan van bestaande structuren. De kaart op deze pagina is een optelsom van mogelijke aanpassingen in de bebouwing, de wegen en/of beplanting. In de volgende paragrafen worden apart de mogelijkheden besproken t.a.v. de bebouwing, de wegen en de beplanting.

Schoonebeek en omgeving; huidige situatie

Dorps = Schoonebeek = verspringende kappen in verschillend materiaal, zelfs bij relatief jonge bebouwing

Historische boerderijen met grote kap kunnen als inspiratiebron dienen bij evt. toevoeging 'losstaande' gebouwen

Maak kappen weer zichtbaar door gelijkvormige, lineaire fronten te verwijderen

Er zijn mogelijkheden om 'lucht' aan te brengen tussen bebouwing

Bij Schoonebeek horen kappen in verschillende richtingen

Voorbeeld van mogelijkheden om, o.b.v. verkaveling/bovenbouw, 'lucht' aan te brengen tussen bebouwing (uiteindelijke keuze vergt onderzoek).

Huidige situatie

3.2 Toepassingsmogelijkheden cultuurhistorische bebouwingstructuren

- Schoonebeek = Losstaande bebouwing met verschillende nokrichtingen en omvang.
 = Soms meerdere grote en kleine gebouwen op één kavel.
 = Ruimtes tussen de bebouwing zijn groen = gras, weilje, erf, bosje.
 't Kerkeind = bebouwing staat met verspringende rooilijn langs Europaweg.

Mogelijkheden:

- Daar waar kap verscholen ligt achter een lineair front; verwijderen front/overkapping om bestaande kap weer zichtbaarder te maken (zie foto pagina 12).
- Doorbreek huidige rechtlijnige, doorgaande lijn van de bebouwing front/overkapping weg te halen in combinatie met het oprichten van kappen in verschillende richtingen al dan niet op de bestaande bebouwing
- Doorbreek huidige doorgaande lijn verder door, daar waar mogelijk, 'lucht' aan te brengen tussen bebouwing. Losse blokvormige bewoning boven winkels geeft indicatie voor mogelijkheden om 'lucht te scheppen'. Natuurlijk moet dit nader onderzocht worden.
- Het huidige stenige parkeerplein bij de kerk zou evt. kunnen worden gemaskeerd door een karakteristiek gebouw (functie laten aansluiten bij centrum/recreatie/horeca). I.v.m. (dan achterliggend) parkeerterrein/verkeersbewegingen geen woonfunctie.
- De hogere ligging van de kerk kan zichtbaarder worden gemaakt door de kerk op een groen 'plateau' te plaatsen

Geen grootstedelijke profielen en materialen. Veelheid aan materiaalkleuren en bochtjes etc. zorgen bovendien voor onrustig beeld

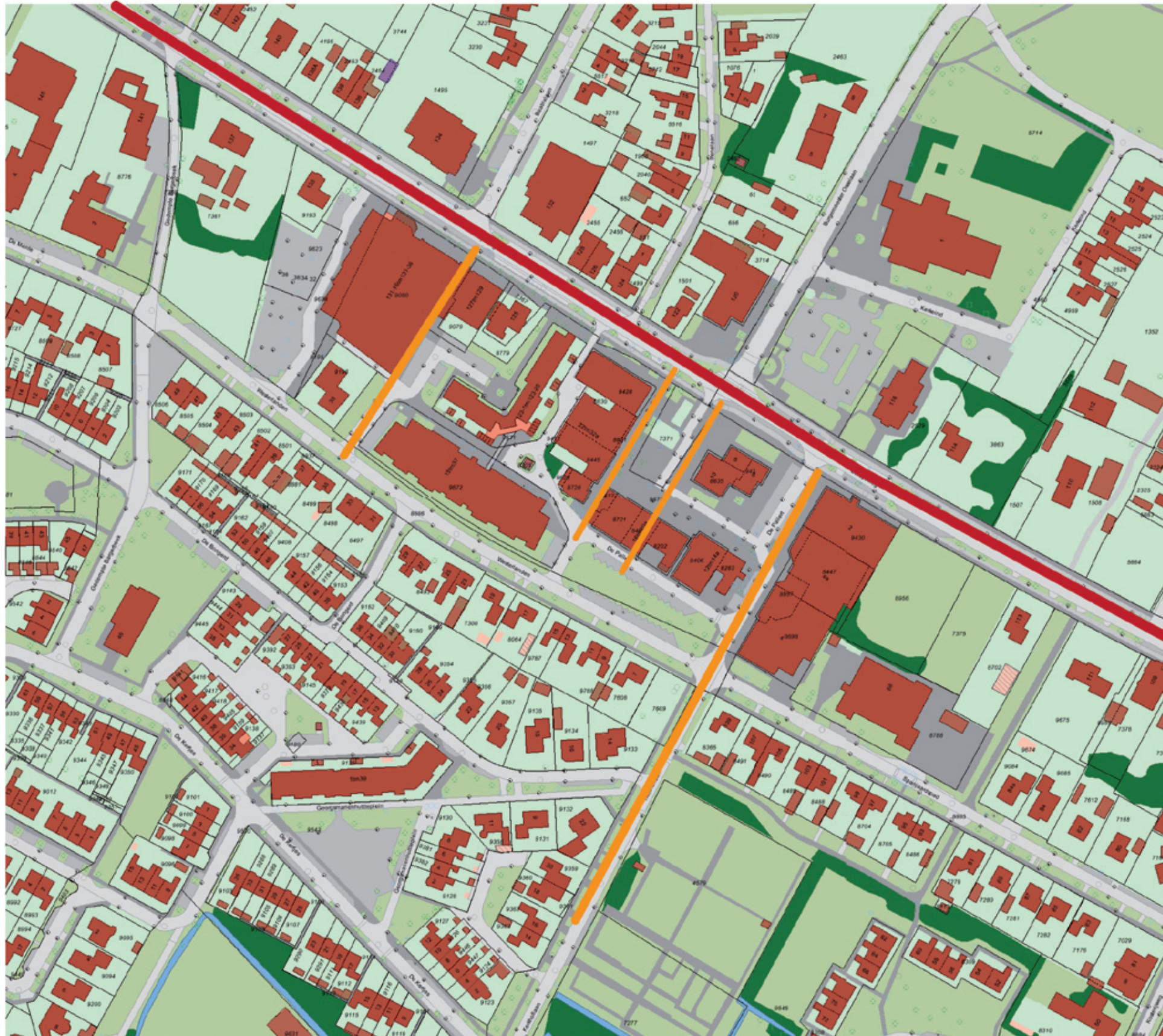
Dit is ook Schoonebeek: Drukke weg, maar toch rustig dorps wegbeeld

Huidig Schoonebeek kent relatief veel 'onnodige' verharde vlaktes. Hier een onbereikbare parkeerplaats?

Huidig Schoonebeek kent relatief veel 'onnodige' verharde vlaktes. Hier: zijn deze 5 (!) parkeerplaatsen bij de jaknikker noodzakelijk? Bestaande gezellige zitjes hebben hierdoor geen ruimte

3.3 Toepassingsmogelijkheden cultuurhistorische wegen- en padenstructuren

Mogelijkheden:

- Laat door middel van het profiel en het bestratingsmateriaal van de Europaweg zien dat de verkeersdeelnemers zich in een dorp bevinden en niet zoals nu wordt gesuggereerd in de stad.
- Zorg hierbij dat het profiel/materiaal voor het gehele traject van het historische 't Kerkeind hetzelfde is.
- Maak daar waar mogelijk oude kavel/padenstructuren die op de Europaweg uitkomen zichtbaar(der). Vooral het tracé De Pallert – Kerkhoflaan (en Liaslaan = verder verwijderd centrum) is hierbij extra kansrijk. Deze bestaande weg (nu met verschillende profielen/materiaal en slecht herkenbaar) loopt namelijk tot aan het Schoonebeekerdiep en maakt deel uit van het fietsknooppuntennetwerk/LFnetwerk (Liaslaan ook). Maak er een doorgaande lijn van (1 profiel/soort materiaal) waarbij recreatieve functie (voet/fietspad) herkenbaar is. Dus geen autoracebaan richting beek. Geef het pad ter hoogte van De Pallert bovendien zodanig de ruimte dat vanaf de Europaweg goed zicht is op het achterliggende landschap.
- Op dit moment kent het centrum voor een (historisch) dorp relatief veel verhard oppervlak waarbij bovendien vraagtekens kunnen worden gezet bij de doelmatigheid. Breng groenvlakken (= dus gras en geen borders) terug in het dorp zoals bijvoorbeeld een grasberm.

Huidige 'doorzicht' vanaf de Europaweg richting beek. Voldoende mogelijkheden om deze te verbeteren

Schoonebeek heeft relatief veel verhard oppervlak vergeleken met andere historische dorpen als Zuidbarge of Westenesch

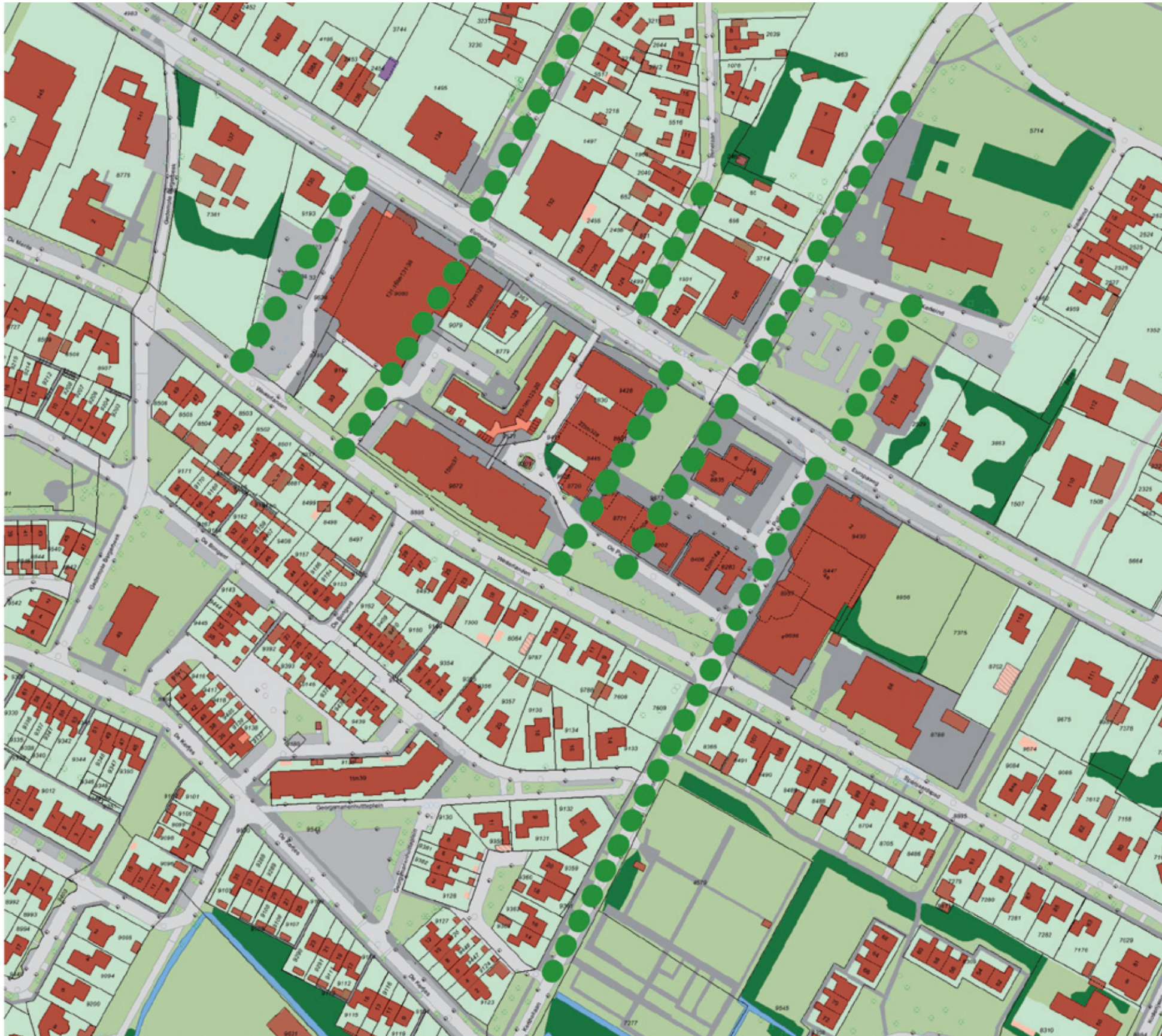

Groen in een historisch dorp = gras en bomen. Zo kan het ook

Oude cultuurhistorisch beplantingstructuren bij Gedempte Bargerbeek

3.3 Toepassingsmogelijkheden cultuurhistorische beplantingstructuren

Mogelijkheden:

- Historisch stond in 't Kerkeind de opgaande (lineaire) beplanting voornamelijk langs de kavelgrenzen. Oude kavelgrenzen kunnen zichtbaarder worden gemaakt door de aanplant van bomen of hagen die doorlopen tot aan de hoofdweg (Europaweg). Dit in combinatie met de aanleg van voetpaden. Aan de zuidkant van de Europaweg stonden in het verleden houtwallen richting het beekdal. Let wel; de beekdalgronden waren onbeplant. Zo kan het tracé De Pallert – Kerkhoflaan (en Liaslaan = verder verwijderd centrum) tot bijvoorbeeld de rand van het dorp worden begeleid door een bomenrij. Hierbij kan de huidige bomenrij worden opgenomen. In het buitengebied (beekdal) blijft deze weg dan natuurlijk onbeplant.

- Een historisch dorp als Schoonbeek kende oorspronkelijk rondom de bebouwing vooral groenvlakken: gras/weitjes, boomgaarden, groentetuintjes (er is nog 1 bij de huidige Cristinalaan) en soms zelfs kleine bouwlandjes. Breng daar waar mogelijk gras terug in het dorpsbeeld. Dat kan bijvoorbeeld bij De Pallert prima worden gecombineerd met een terras (dus stoelen in gras). Ook zou er een groene graszone kunnen worden gecreëerd (evt. in combinatie met een gebouw) tussen de Europaweg en het enorme verharde oppervlak bij de kerk. Dit kan in de plaats van de huidige heesterbeplanting.